

Generál Milan Rastislav Štefánik (Stručný životopis)

Milan Rastislav Štefánik sa narodil 21. júla 1880 v Košariskách ako šiesty syn z 12 detí tamojšieho evanjelického farára Pavla Štefánika. Rodičovská výchova a prostredie, v ktorom žil a vyrastal, mu vstúpili neobyčajne pevné citové základy slovenského národného povedomia. Stredoškolské štúdiá absolvoval na evanjelických lýceách v Bratislave, Šoproni a Sarvaši. Roky 1898 – 1904 s polročným intermezzom pobytu v Zürichu prežil Štefánik v Prahe, kde dva roky študoval stavebné inžinierstvo a od roku 1900 matematiku a astronómiu na Karlovej univerzite. Pôsobil v akademickom spolku slovenskej mládeže *Detvan*. Po slávnostnej promócií 12. októbra 1904 v starobylej aule *Karolína* zamieril do Paríža bez peňazí a konexií.

Po polroku života v Paríži sa Štefánikovi podarilo uplatniť v slávnom observatóriu Meudon pod vedením známeho astrofyzika J. Janssena. Iba za dva roky predniesol na pôde Francúzskej akadémie vied sedem vedeckých prác týkajúcich sa hlavne výskumu slnečnej korony. Trikrát za spomenuté obdobie vystúpil na Mont Blanc, kde v malom Janssenovom observatóriu robil meteorologické a astronomické pozorovania. Získal cenu Francúzskej astronomickej spoločnosti, Janssenovu Wildeho cenu. Už 30. augusta 1905 sa Štefánik zúčastnil pozorovania zatmenia Slnka v Alcosebre v Španielsku a 13. januára 1907 ešte v turkestanskom Ura Tjube. 18. októbra 1910 sledoval prechod Halleyho kométy na Tahiti, 28. apríla 1911 zatmenie Slnka na ostrove Vavau a 10. októbra 1912 v Passa Quatro v Brazílii. O rok neskôr pôsobil s vedecko-diplomatickým poslaním v Ekvádore a v roku 1914 v Marakeši v Maroku.

Štefánik zásluhou svojej zberateľskej vášne a cieľavedomým úsilím o získanie najhodnotnejších predmetov vytvoril zbierku tzv. exotickú etnografiu. Nazrieť do najosobnejšieho života M. R. Štefánika umožňujú fotografie z interiéru jeho parížskeho bytu na *Rue Leclerk 6*, s mnohými detailami, akými sú napríklad predmety jeho osobnej potreby, dokumentujúce život na istej spoločenskej úrovni i zbierka iluzionistických rekvizít, ktorá je zas dokladom trochu excentrickej záľuby.

Štefánikovu ďalšiu kariéru vedca a diplomata prerušilo vypuknutie prvej svetovej vojny. Ako naturalizovaný francúzsky občan bojoval v hodnosti podporučíka ako vojnový pilot na francúzskom fronte v zostave leteckej eskadry MF 54 a vyznamenal sa najmä v „druhej bitke artoiskej“. Vo francúzskej armáde zorganizoval aj meteorologickú službu. Od 24. septembra 1915 pôsobil na vlastnú žiadosť na exponovanom srbskom fronte, ktorý sa však už rúcal pod drvivými údermi Mackensonových armád a Bulharov. Po návrate zo Srbska sa Štefánik 13. decembra 1915 stretol v Paríži s E. Benešom a ohromil ho koncepciou i detailami svojho plánu na oslobodenie slovenského a českého národa spod nemecko-maďarskej nadvlády. Tým viac, že sa tento plán v základných bodoch zhodoval s tým, čo propagoval aj prof. T. G. Masaryk. Tak sa začala plodná spolupráca troch vedúcich predstaviteľov čs. zahraničného odboja, ktorého vrcholným politickým orgánom sa stala Česko-Slovenská národná rada (ČSNR) v Paríži.

Otázka vytvorenia autonómneho čs. zahraničného vojska ako rozhodujúceho výrazu vôle Slovákov a Čechov po národnej slobode a prvého kroku pre uznanie budúceho samostatného Česko-Slovenského štátu, bola od začiatku jedným z najdôležitejších cieľov ČSNR. Nábor dobrovoľníkov v rámci tzv. „zajateckej akcie“ a stabilizáciu pomerov v česko-slovenských krajanských spolkoch v Rusku, sledovala aj prvá misia M. R. Štefánika v Rusku a Rumunsku v roku 1916. Po februárovej revolúcii a zvlášť po známej Zborovskej bitke 2. júla 1917 sa z pôvodnej *Českej družiny* začala postupne vytvárať 40-tisícová armáda – *Československý zbor v Rusku*.

S poslaním robiť medzi slovenským a českými krajanmi nábor dobrovoľníkov pre západný front vo Francúzsku odchádzal M. R. Štefánik v júni 1917 do USA. No práve v tomto roku USA vstúpili do vojny, a tak Štefánik dostal od vlády USA povolenie robiť nábor len medzi tými krajanmi, ktorí nepodliehali brannej povinnosti do amerických ozbrojených síl. Takto, namiesto plánovaných 20-tisíc dobrovoľníkov, prišlo do konca vojny z USA do Francúzska v dvadsiatich troch transportoch iba 2 300 dobrovoľníkov (z toho 1 065 Slovákov). Pred odchodom do Francúzska americkí dobrovoľníci ešte absolvovali krátky vojenský výcvik v Stamforde Con., USA, nakoľko skoro všetci boli nevojaci.

Rozhodným krokom k budovaniu samostatnej čs. armády mohlo byť iba sformovanie veľkej taktickej jednotky, ktorá by ako celok bola nasadená na francúzskom fronte proti Nemecku a svet by sa dozvedel o jej existencii. Do Francúzska však bolo treba zväzať slovenských a českých dobrovoľníkov skoro z celého sveta. Na základe dekrétu o čs. armáde, ktorý spracovali M. R. Štefánik a E. Beneš a vydal francúzsky prezident R. Poincaré 19. decembra 1917 a naň nadväzujúceho štatútu zo 7. februára 1918, sa de facto konštitovali čs. légie vo Francúzsku, ktoré po vojenskej stránke podliehali francúzskemu hlavnému veleniu a politicky boli podriadené ČSNR v Paríži.

Po dlhých a náročných rokovaníach sa Štefánikovi podarilo zlomiť aj postoj talianskej vlády a 21. apríla 1918 podpísal s talianskym ministerským predsedom V. E. Orlandom a ministrom vojny V. Zupellim zmluvu o konštituovaní politicky a právne samostatných čs. légii v Taliansku. Mnohí spojeneckí činitelia hodnotili zmluvu ako fakticky prvé uznanie budúceho Česko-Slovenského štátu niektorou z dohodových mocností. Tento Štefánikov úspech bol tiež ocenený udelením hodnosti brigádneho generála francúzskej armády (18. júna 1918) a talianskym vojnovým krížom.

Na ceste z Ukrajiny cez Sibír a Vladivostok do Francúzska sa čs. légie v Rusku zaplietli do občianskej vojny, pričom v dôsledku ich úspechov v protisovietskom vystúpení neobyčajne stúpila aj medzinárodná prestíž čs. zahraničného odboja, s čím bolo spojené aj uznávanie ČSNR v Paríži dohodovými veľmocami. No úlohy, ktoré sa na légie kládli, presahovali možnosti zhruba 60-tisíc bojaschopných vojakov. Neprichádzali na pomoc ani slúbení dohodoví vojaci. V légiiach sa začal šíriť pocit sklamaní a dezilúzie, čo ešte umocnili správy o vzniku ČSR. V tejto kritickíej situácii prišiel v novembri 1918 na Sibír gen. M. R. Štefánik v sprievode gen. M. Janina. Ťažko sa zmieroval s realitou ustupujúceho vojska. Keď sa však zoznámil s celkovým stavom čs. légii, uznal, že už nie je schopný plniť bojové úlohy a nariadil stiahnuť ich z protisovietskeho frontu.

Štátoprávnymi aktmi 28. októbra v Prahe a 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine bol vyhlásený samostatný Česko-Slovenský štát. O medzinárodnoprávnom uznaní a hraniciach nového štátu však mala rozhodnúť až mierová konferencia, ktorá sa začala 18. januára 1919 v Paríži. Keď sa

v polovici marca 1919 čs. minister vojny gen. Štefánik vrátil zo Sibíri do Paríža, vynaložil maximálne úsilie, aby sa urýchlil návrat čs. légii z Ruska do vlasti. Zároveň ho prezident Masaryk poveril riešením napätých vzťahov medzi francúzskou a talianskou misiou v ČSR.

20. apríla 1919 pricestoval Štefánik na rokovanie do Talianska, kde vykonal aj prehliadku čs. domobraneckých práporov v Gallarate. 4. mája 1919 nastúpil na letisku Campo Formido pri Udine do dvojplôšnika typu Caproni Ca.33, aby sa vrátil do vlasti. Pri pristávanom manévri sa však lietadlo zrútilo neďaleko Ivanky pri Dunaji. Celá posádka našla v troskách lietadla okamžitú smrť. Štefánikov život sa skončil náhle, na prahu nového života v oslobodenej vlasti, o ktorej vznik sa tak mimoriadne zaslúžil. Smútočné obrady sa konali 10. mája v Bratislave a 11. mája 1919 v Košariskách. Spolu s dvomi talianskymi letcami je pochovaný v mohyle na vrchu Bradlo.

Prezident Slovenskej republiky, v zmysle ústavných právomocí, vymenoval 7. mája 2004 M. R. Štefánika do hodnosti generála *in memoriam*.

pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.
Vojenský historický ústav, Bratislava